

CZU: 32:061.2 + 316.3

UNELE FUNCȚII SPECIFICE ALE INSTITUȚIILOR SOCIETĂȚII CIVILE ÎN DEZVOLTAREA SOCIOECONOMICĂ ȘI CULTURALĂ LA NIVEL LOCAL

*Carolina BUDURINA-GOREACII**Universitatea de Stat din Moldova*

Astăzi, tot mai multe instituții ale societății civile înregistrate la nivel național și local participă activ la rezolvarea problemelor socioeconomice și culturale. Rezultatele finale depind de gradul de colaborare cu autoritățile publice locale, precum și de dorința cetățenilor de a se implica în activități locale. Prin urmare, în articol vom analiza în detaliu funcțiile specifice ale instituțiilor societății civile privind dezvoltarea comunității, luând în considerare promovarea drepturilor omului, coexistența pașnică a minorităților etnice și consolidarea relațiilor cu diaspora moldovenească; dezvoltarea economică; asigurarea egalității de gen, precum și dezvoltarea personală a tinerilor. În același timp, pe baza acestor funcții, sunt analizate acțiunile și principalele activități pe care le desfășoară instituțiile societății civile în procesul de dezvoltare socioeconomică și culturală la nivel local.

Cuvinte-cheie: instituții ale societății civile, activități, dezvoltarea comunităților locale, implicare, cetățeni, funcții, participare.

SOME SPECIFIC FUNCTIONS OF THE CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS IN SOCIO-ECONOMIC AND CULTURAL DEVELOPMENT AT LOCAL LEVEL

Today, more and more civil society institutions registered at national and local level actively participate in solving socio-economic and cultural problems. Their final results depend on the degree of collaboration with the local public authorities, as well as on the willingness of the citizens to get involved in local activities. Therefore in our article we will analyse in details the specific functions of the civil society institutions on community development, taking into considerations the promotion of human rights, the peaceful coexistence of ethnic minorities and the strengthening of relations with the Moldovan diaspora; economic development; ensuring gender equality, as well as the personal development of young people. At the same time, based on these functions, the article reviews the actions and main activities that the civil society institutions perform in socio-economic and cultural development at the local level.

Keywords: civil society institutions, activities, local community development, involvement, citizens, functions, participation.

Introducere

Actualmente, tot mai multe instituții ale societății civile înregistrate la nivel național și local participă activ la rezolvarea problemelor socioeconomice și culturale, iar rezultatele finale depind de gradul de colaborare cu autoritățile APL, precum și de dorința cetățenilor de a se implica în desfășurarea activităților locale.

Rezultate și discuții

În general, sectorul neguvernamental moldovenesc poate influența dezvoltarea comunităților locale prin:

- educarea și informarea cetățenilor cu privire la drepturile și responsabilitățile lor în domeniile economic și sociocultural;
- participarea la adaptarea programelor guvernamentale la nevoile locale prin exprimarea opiniei publice și aplicarea experiențelor locale;
- încurajarea instituțiilor publice de a aplica deciziile adoptate în dezvoltarea sectoarelor economic, social și cultural;
- ajutarea autorităților APL de nivelul I și II și a finanțatorilor să elaboreze strategii de dezvoltare locală mai eficiente, prin consolidarea instituțiilor, creșterea calificării profesionale a personalului, instruirea acestuia și consolidarea capacității sale manageriale;
- oferirea posibilității unei participări cât mai mari a cetățenilor la procesul de luare a deciziilor.

În mod specific, instituțiile societății civile care activează la nivel local, regional și național contribuie la promovarea drepturilor omului, a coexistenței pașnice a minorităților etnice și la consolidarea relațiilor cu

diaspora moldovenească, la dezvoltarea economiei, asigurarea egalității de gen, precum și la dezvoltarea personală a tinerilor.

În continuare vom prezenta succint cele patru funcții specifice ale unor instituții ale societății civile, acțiunile și principalele activități pe care le desfășoară în procesul de dezvoltare socioeconomică și culturală la nivel local.

a) Promovarea drepturilor omului, a coexistenței pașnice a minorităților etnice și consolidarea relațiilor cu diaspora moldovenească, prin: implementarea proiectelor de informare, sensibilizare și monitorizare a respectării drepturilor omului; îmbunătățirea imaginii minorităților etnice prin oferirea oportunităților de integrare socială; menținerea și dezvoltarea legăturii dintre diaspora și populația țării și instituțiile publice, precum și îmbunătățirea mecanismelor de protecție a drepturilor diasporei moldovenești. Principalele instituții care activează în aceste domenii sunt: CReDO, IDOM, AO Promo-LEX, Centrul Național al Romilor, Centrul de Tineret Pilgrim-Demo, Congresul Comunităților Ruse din Moldova, Asociația de Băștinași etc.

În același timp, organizațiile respective desfășoară următoarele activități: diverse campanii educaționale, mese rotunde, traininguri și cercetări de teren cu privire la toleranță și non-discriminare; informarea și asistența persoanelor cu dizabilități, a grupurilor socialmente vulnerabile, a minorităților etnice; publicarea studiilor cu privire la drepturile omului; desfășurarea activităților culturale și a schimbului de opinii sau experiență de către reprezentanții diasporei moldovenești

În particular, activitățile **Centrului de Resurse pentru Drepturile Omului (CReDO, mun. Chișinău)** sunt focalizate pe promovarea și respectarea drepturilor omului prin implicarea factorilor de decizie în soluționarea cazurilor de încălcare a drepturilor omului. În acest sens, organizația utilizează diverse mijloace: inițiative publice, lobby și advocacy, consultații cu reprezentanții sectorului neguvernamental și cu autoritățile statale pentru a sensibiliza opinia publică cu privire la problemele de importanță publică. CReDO joacă un rol important și în cadrul CNP, Consiliului ONG-urilor din Republica Moldova, Alianței Anticorupție prin faptul că prezintă reacții, opinii, face apeluri publice și elaborează rapoarte cu privire la încălcarea drepturilor omului, a legislației etc.[1]. Activitățile CReDo sunt apreciate și în plan regional. Astfel, ONG-urile din Taraclia au exprimat dorința ca CReDO să-și consolideze prezența sa în regiune, în primul rând prin informare despre servicii și programe; ONG-urile din Transnistria ar dori ca CReDO să extindă cunoștințele sale unice, astfel încât ulterior aceste ONG-uri să-și poată dezvolta capacitățile în mod independent [2, p.18-19].

Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova (IDOM, mun. Chișinău) lucrează cu persoanele cu dizabilități, cu deținuți sau cu cei infectați cu HIV/SIDA, informându-i despre drepturile lor și acordându-le asistență. Mai multe traininguri privind consolidarea capacităților în domeniul protecției, promovării și respectării drepturilor persoanelor care trăiesc cu HIV au fost desfășurate pe parcursul anului 2013 în mun. Chișinău, Cahul, Comrat, Bălți [3]. Cazuri grave de încălcare a drepturilor omului împotriva acestor grupuri sunt aduse la cunoștința autorităților APL și APC.

În cadrul Programului Drepturile Omului al **Asociației Promo-LEX (mun. Chișinău)** sunt desfășurate activități de promovare și implementare în Republica Moldova a standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului. Astfel, Asociația contribuie la promovarea accesului la justiție și remedii efective pentru locuitorii din regiunea transnistreană, la combaterea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante, la promovarea și protejarea libertății și siguranței persoanei etc. Menționăm, de asemenea, și importanța rapoartelor editate anual de către Asociație, care reprezintă o analiză cu privire la respectarea drepturilor omului în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană. Rapoartele „De la vorbe la fapte (combaterea discriminării și inegalității în Moldova)” și „Respectarea drepturilor omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova. Retrospectiva 2015” sunt câteva publicații recente de monitorizare a respectării drepturilor omului de pe ambele maluri ale Nistrului.

Centrul Național al Romilor (mun. Chișinău) contribuie la combaterea stereotipurilor privind imaginea romilor și oferă oportunități pentru integrarea lor deplină în societatea moldovenească. Acțiunile Centrului sunt structurate în trei departamente: drepturile omului, sănătate și educație. În cadrul programelor realizate, Centrul a reușit să faciliteze dialogul dintre persoanele de etnie romă și autoritățile publice din mai multe localități (mun. Hâncești, s. Vulcănești/r-nul Nisporeni, Slobodzia/mun. Tiraspol, s. Lucășeuca/mun. Orhei etc.). De asemenea, a sporit numărul de beneficii și alocații sociale plătite reprezentanților segmentelor vulnerabile ale romilor, în special copiii de vârstă preșcolară, au fost reabilitate serviciile de bază (apă potabilă, energie electrică, comunicații, încălzire) pentru cei mai vulnerabili din comunitățile de romi [4].

Centrul de Tineret Pilgrim-Demo (mun. Comrat) se ocupă de promovarea coexistenței pașnice a minorităților etnice în UTA Găgăuzia prin creșterea participării tinerilor în viața politică, economică și socială, preve-

nirea tuturor formelor de discriminare, promovarea principiilor toleranței și a dialogului intercultural. Începând cu anul 2007, Pilgrim-Demo organizează dezbateri în formatul „Karl Popper” în instituțiile de învățământ preuniversitar din Găgăuzia. Astfel, organizația implică activ tinerii în analizarea și soluționarea problemelor autonomiei [5].

Populația din Moldova vorbitoare de limbă rusă gravitează în jurul **Congresului Comunităților Ruse din Moldova (mun. Chișinău)**. Acest ONG vizează protejarea minorității etnice ruse din Republica Moldova. Printre activitățile sale se numără organizarea protestelor publice în cadrul cărora participanții cer îmbunătățirea condițiilor din școlile medii rusești sau împotriva închiderii acestora (în special din UTA Găgăuzia, Bălți etc.). De asemenea, pentru a menține procesul de creație literară în limba rusă și a stimula scriitorii ruși din localitate a fost înființată editura «Инесса», la care sunt publicate studii, critici literare, lucrări bibliografice și monografii. Lucrările sunt donate școlilor și bibliotecilor din localitate, dar și din țară, iar în cazul publicațiilor științifice acestea sunt prezentate în sălile de conferințe ale Academiei de Științe. Cu ajutorul unei echipe de creație formate din profesori, istorici și oameni de artă, Organizația a elaborat un program la disciplina „Istoria, cultura și tradițiile poporului rus” pentru elevii din clasele a V-a – a IX-a [6].

Asociația de Băștinași reprezintă un model conceptualizat în cadrul proiectului „Migrație și dezvoltare locală” (lansat în anul 2016), care are scopul de a susține localitățile de origine și de a contribui la dezvoltarea acestora. În cadrul proiectului este inclus conceptul de *Crowdfunding*, prin care are loc facilitarea colectării de fonduri pentru proiecte locale. Acestea vizează dezvoltarea infrastructurii, îmbunătățirea condițiilor de trai, crearea serviciilor pentru copii și persoane în etate, inițiative de dezvoltare economică. Până la momentul de față, în cadrul Asociației de Băștinași sunt 25 de organizații care activează în toate zonele geografice ale țării (5 orașe și 20 de sate). Astfel, autoritățile APL din aceste localități au pus bazele unui parteneriat de lungă durată cu migrații [7].

b) Dezvoltarea economică, prin: crearea condițiilor de dezvoltare economică a comunității; acordarea suportului la dezvoltarea întreprinderilor existente în țară; încurajarea spiritului de inițiativă al cetățenilor; consolidarea capacităților profesionale de inovare economică.

În acest domeniu activează în special: IDIS „Viitorul”, Centrul CONTACT, Centrul Pro Comunitate, AO PBN, ODIMM, JCI Moldova, ADR, agenți economici. În același timp, pentru realizarea obiectivelor statutare, organizațiile se implică în: realizarea programelor sociale în conformitate cu cele mai bune practici internaționale, adaptate la necesitățile comunității locale; oferirea serviciilor de consultanță și instruirea managerilor și angajaților întreprinderilor; oferirea experiențelor practice de învățare în management, leadership și antreprenariat pentru tineri; elaborarea materialelor metodico-didactice pentru instruire și consultanță; constituirea parteneriatelor între actorii comunității (instituții ale societății civile și APL, business, cetățeni și mass-media).

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS „Viitorul”, mun. Chișinău) activează în diverse domenii, precum: analiza economică, politici de cercetare, planificare strategică și management. Activitățile sale sunt axate pe departamentele: Buna guvernare în sectorul public, Economie de piață funcțională și Societate competitivă. Astfel, experții IDIS „Viitorul” oferă asistență instituțiilor guvernamentale (Ministerului Economiei și Infrastructurii, Ministerului Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului, Agenției Relații Funciare și Cadastru) în domenii, precum: analiză macroeconomică și a proiecțiilor, diversificarea și creșterea eficienței energetice, promovarea exporturilor, îmbunătățirea politicilor fiscale. De asemenea, sunt publicate diferite studii în domeniul economic [8], precum și publicații periodice: „Monitorul Economic”, „Agenda Națională de Business”, „Buletin de promovare a eficienței energetice” [9] etc. În acest sens, organizația contribuie activ la fortificarea sectorului economic, la dezvoltarea spiritului de responsabilitate printre politicieni, funcționari publici și cetățenii țării, precum și la consolidarea societății civile. La etapa actuală, în cadrul departamentului „Economie de piață funcțională” Institutul implementează mai multe proiecte în domeniul dezvoltării economice. Unul dintre ele ar fi „Dezvoltarea locală ca instrument de dezvoltare rurală. Moldova – Estonia” (2016-2018), prin care Republica Moldova își va dezvolta satele și orașele după exemplul Estoniei [10].

Activitățile **Centrului Național de Asistență și Informare a ONG-urilor din Moldova CONTACT (mun. Chișinău)** din cadrul programului „Dezvoltare comunitară” sunt orientate spre susținerea inițiativelor locale de dezvoltare a businessului mic și mijlociu, a antreprenoriatului social și a dezvoltării regionale. În acest context, cu susținerea financiară a Centrului au fost puse în practică următoarele idei de afaceri: miniateliere de tâmplărie (s. Pelinia/r-nul Drochia; s. Tătărauca Veche/r-nul Soroca etc.), miniateliere de cusătorie și croșetare (s. Visoca/r-nul Soroca; s. Mihăileni/r-nul Râșcani), servicii în construcții și reparația autoturismelor

(s. Crihana Veche/r-nul Cahul; s. Ursoaia/r-nul Căușeni; s. Pelinei/r-nul Cahul) [11, p.13]. În același timp, sute de potențiali antreprenori sociali beneficiază de instruire pentru a demara afaceri și întreprinderi sociale în comunitatea lor.

Acțiunile **Centrului Pro Comunitate (mun. Chișinău)** sunt focalizate pe creșterea calității vieții în localitățile din Republica Moldova. Astfel, au fost reabilitate instituțiile de învățământ preșcolar din localitățile rurale; a fost îmbunătățită calitatea vieții familiilor vulnerabile (în jur de 300 de beneficiari direcți și de 3000 indirecti) prin oferirea ajutorului material, consiliere informațională și juridică, asistență în căutarea unui loc de muncă; a fost facilitat procesul de elaborare a planurilor strategice de dezvoltare socioeconomică în peste 50 de localități rurale din Republica Moldova și diseminate practici pozitive de acțiune comunitară prin intermediul mijloacelor mass-media locale și naționale în 16 localități din Cahul, Ungheni, Nisporeni și Anenii Noi [12].

AO Pro Business Nord (PBN, mun. Bălți) este axată pe dezvoltarea profesională a cetățenilor din nordul țării prin oferirea cursurilor de instruire profesională privind utilizarea calculatorului, cursuri de limbi străine, dezvoltarea afacerii proprii, contabilitate, secretariat etc., precum și prestarea serviciilor de asistență, informare și consultare în angajarea în câmpul muncii. Astfel, prin intermediul granturilor oferite de PBN în cadrul programelor desfășurate participanții au reușit să-și deschidă afaceri proprii, ateliere și o parte din ei și-au găsit un loc de muncă.

Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM, mun. Chișinău) este focusată pe dezvoltarea economică locală, crearea locurilor de muncă, favorizarea și aplicarea inovațiilor, precum și pe stimularea concurenței între întreprinderile mici și mijlocii nou-create sau deja existente în țară. Menționăm că în cadrul Programului „PARE 1+1” lucrătorii migranți sau beneficiarii de remitențe au posibilitatea de a beneficia de consultanță, instruire și suport antreprenorial privind lansarea sau dezvoltarea afacerilor. De asemenea, prin intermediul componentei Finanțarea afacerilor/Regula 1+1 ODIMM oferă granturi lucrătorilor migranți, aceștia investind preponderent în agricultură (peste 40%), producție (peste 35%) și servicii (cca 25%). Astfel, în perioada anilor 2010-2014 Organizația a încheiat contracte de finanțare nerambursabilă cu cca 600 de întreprinderi create și dezvoltate din sursele financiare ale lucrătorilor migranți [13]. Întreprinderile care au obținut finanțare nerambursabilă din „PARE 1+1” au fost printre primele care au dezvoltat afaceri în domeniul biomasei. În cultura vegetală au fost introduse produse inovative, precum creșterea migdalului, salciei energetice, armurariului etc. Au fost create primele ferme de creștere a melcilor, struților, viperelor, chinchilelor etc. [13, p.29]. În scopul promovării și implicării tinerilor în activitatea antreprenorială, ODIMM a lansat Programul PNAET, iar pentru gestionarea eficientă a afacerilor Organizația implementează Programul de instruire continuă GEA. Menționăm, de asemenea, importanța lansării incubatoarelor de afaceri în Soroca, Leova, Ștefan Vodă, Coșnița/r-nul Dubăsari, Rezina, Sângerei, Ceadâr-Lunga, Nisporeni și Cimișlia. Beneficiarii programelor de incubatoare sunt atât companiile de producere, cât și cele de prestări servicii. În anul 2014 au fost incubate 113 companii care aveau cumulativ 522 locuri de muncă [13, p. 45].

Junior Chamber International în Moldova (JCI, mun. Chișinău) acționează pentru promovarea dezvoltării economice a țării, implicarea tinerilor în cadrul programelor de formare a aptitudinilor de lider prin oferirea experienței practice de învățare în management, leadership și antreprenariat. Astfel, JCI în colaborare cu Asociația Națională a Tinerilor Manageri din Moldova (ANTiM) desfășoară anual Concursul Național de Business Planuri pentru Tineri prin oferirea de granturi tinerilor care doresc să-și deschidă propria afacere, astfel contribuind la dezvoltarea economică a țării [14]. De asemenea, prin crearea organizațiilor locale (în Ungheni, Rezina, Orhei) JCI Moldova își propune să îmbunătățească mediul de afaceri din țară și să ofere oportunități de dezvoltare a tinerilor antreprenori. Iar în cadrul evenimentelor cu antreprenorii de succes din țară și de peste hotare se așteaptă identificarea partenerilor la nivel local și internațional, oferirea experiențelor practice de învățare în management, leadership și antreprenariat.

În conformitate cu politicile naționale și regionale de dezvoltare, **Agencia de Dezvoltare Rurală (ADR, Orhei)** elaborează și aplică strategii, identifică și implementează programe pentru creșterea economică a țării. Astfel, a fost îmbunătățită eficiența energetică la spitalele regionale din Nisporeni și Orhei. S-au efectuat lucrări de reabilitare a drumurilor locale cu acces spre centrul raional Anenii Noi și drumul republican Chișinău – Odesa, drumul Pășcani – Secăreni – Bolțun, traseul mun. Strășeni – s. Scoreni/mun. Strășeni – s. Malcoci/r-nul Ialoveni, precum și Bănești – Telenești – Țibiricam. Au fost construite poligoane moderne de depozitare a deșeurilor solide din s. Cojușna/ mun. Strășeni, dar și din localitățile raioanelor Orhei, Telenești, Sângerei și

Șoldănești. A fost dezvoltată atractivitatea turistică în mediul rural din lunca râului Nistru, precum și în zona Parcului Național Orheiul Vechi, renovat Palatul de Cultură din Ungheni. S-a deschis traseul turistic (Vama Veche Lăpușna) prin restaurarea obiectelor de patrimoniu istoric, Conacul „Manuc-Bey” din mun. Hâncești, Locația geto-dacică din s. Stolniceni. ADR a contribuit și la îmbunătățirea calității vieții populației rurale prin construcția sistemelor de apă potabilă și de canalizare în satele din lunca râului Lapușnița/ mun. Hâncești, com. Vărzărești/or. Nisporeni (apeductul Prut – Nisporeni), precum și în regiunea Chirileni – Bușila – Grăseni [15].

Agenții economici din mai multe localități contribuie, de asemenea, la susținerea dezvoltării economice locale. Astfel, prin intermediul afacerilor pe care le conduc, aceștia nu doar au reușit să creeze locuri de muncă, dar și să susțină unele inițiative locale ale cetățenilor (construcția și repararea locurilor de joacă pentru copii în curțile blocurilor din or. Ștefan Vodă sau a spațiilor de joacă pentru copii în grădinițe, or. Șoldănești). De asemenea, în or. Șoldănești au fost renovate două parcuri publice, iar în or. Vadul lui Vodă au fost modernizate mai multe stațiuni de agrement. Cei peste 350 de agenți economici care activează în localitate au ca scop nu doar să ofere cetățenilor locuri unde se pot recrea, ci și să ofere locuri de muncă, să aducă bani în bugetul localității [16].

c) Asigurarea egalității de gen, prin: încurajarea participării femeilor în viața economică și social-politică a țării; susținerea socială a doamnelor antreprenori. Remarcăm, totodată, importanța implicării următoarelor instituții ale societății civile în acest domeniu: CPD, Clubul politic al femeilor 50/50, Gender-Center, Asociația Femeilor de Afaceri din mun. Bălți, Asociația Femeilor de Afaceri din Sectorul Rural din or. Râșcani, Asociația Femeilor de Afaceri din mun. Cahul „FEMIDA”, Asociația Femeilor din UTA Găgăuzia, Platforma pentru Egalitate de Gen. Majoritatea organizațiilor sunt implicate în elaborarea materialelor informative privind egalitatea între femei și bărbați, desfășurarea programelor de instruire, a campaniilor mass-media și de advocacy privind educația electorală a femeilor și combaterea violenței domestice.

De menționat că abilitarea femeilor este una dintre prioritățile fundamentale pentru **Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD, mun. Chișinău)**, acesta încurajând grupuri de femei din mediul rural, femei tinere, femei șomere să devină mai active în promovarea drepturilor lor [17]. Beneficiarii programelor desfășurate de CPD participă la activități de dezvoltare a liderismului pentru femeile din localitățile rurale, stimulează participarea lor în procesul decizional local, precum și promovează principiile șanselor egale în alegerile parlamentare sau locale. Pentru aceasta, Centrul monitorizează reprezentarea femeilor pe listele de candidați și în funcții de conducere la alegeri, organizează traininguri de leadership pentru femeile din zonele rurale și elaborează materiale informative înainte de perioada electorală. De asemenea, Centrul lansează periodic Programe Naționale de Mentorat pentru Femei, iar unul dintre acestea a derulat în perioada anului 2016 și a cuprins opt localități din țară: s. Milești/r-nul Nisporeni; s. Morozeni/r-nul Orhei; s. Rublenița/r-nul Soroca; s. Pelinia/r-nul Drochia; s. Cociulia/r-nul Cantemir; s. Voinescu/r-nul Hâncești; s. Suruceni/r-nul Ialoveni și or. Ialoveni [18].

Prin intermediul proiectelor „Femeile pot reuși” implementate pe parcursul anilor 2001-2010 **Clubul politic al femeilor 50/50 (mun. Chișinău)** a desfășurat circa 60 de seminare locale, instruind astfel peste 1500 de femei, reprezentante ale partidelor politice, sindicatelor, ONG-urilor și mass-media independente din întreaga țară. De asemenea, au fost organizate acțiuni locale (mese rotunde, dezbateri publice, campanii și conferințe naționale în vederea promovării și mediatizării principiilor egalității genurilor, dar și participării femeilor în viața publică și politică [19].

Gender-Center (mun. Chișinău) promovează egalitatea de gen ca unul dintre principiile de bază pentru consolidarea democrației în societatea moldovenească. Astfel, prin intermediul programelor realizate cu privire la progresul social și economic al femeilor, prevenirea și combaterea violenței domestice și a traficului de ființe umane, Organizația a contribuit semnificativ la elaborarea și promovarea Legii cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați (adoptată în februarie 2006), precum și la elaborarea și promovarea Legii cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie (adoptată în martie 2007). Totodată, Organizația a participat la elaborarea și prezentarea Raportului CEDAW Alternativ (New York, 2006), a raportului alternativ al implementării Platformei de la Beijing în Moldova (KARAT Coalition, 1999) și a raportului alternativ în statistica gender (ECOSOC, Statistic Division, 2000). Echipa Centrului a elaborat și a introdus în curricula sistemului de învățământ superior cursul „Gender și educație” (masterat, USM) [20].

Asociația Femeilor de Afaceri (mun. Bălți) promovează și susține femeile care doresc să înceapă o afacere sau care au deja o carieră de succes. Astfel, Asociația desfășoară evenimente importante, precum

Forumuri Regionale ale Tinerilor Antreprenori, expoziții, târguri ale locurilor de muncă, prezentări, mese rotunde etc. Ca rezultat, beneficiarii activităților își îmbunătățesc abilitățile practice și deprinderile profesionale în domeniul în care activează, primesc consultații juridice și de afaceri, beneficiază de instruire avansată în domeniul antreprenoriatului, de instruire sectorială și primesc granturi pentru dezvoltarea afacerii.

Asociația Femeilor de Afaceri din Sectorul Rural (r-nul Râșcani) se axează pe dezvoltarea comunităților rurale și pe susținerea socială a doamnelor antreprenori prin stimularea creării de noi întreprinderi, precum și pe sporirea eficienței activităților întreprinderilor deja existente. Astfel, au fost realizate programe sociale (finanțarea unei săli de internet, asigurarea condițiilor sanitaro-igienice în cantina școlii), precum și programe investiționale (construcția apeductului în s. Văratice și crearea cooperativei producătorilor de lapte).

O istorie de succes în promovarea femeilor în afaceri este prezentată și de o doamnă din Cahul, care, prin participarea la seminarele de instruire privind inițierea unei afaceri organizate de **Asociația Femeilor de Afaceri „FEMIDA” din mun. Cahul**, și-a deschis propria afacere cu prăjituri „Ca la mama acasă” [21].

Asociația Femeilor din Găgăuzia (mun. Comrat) a creat o rețea regională a femeilor implicate în sectorul agricol din autonomie și desfășoară activități nonformale la nivelul regiunii. Calitatea de membru al rețelei le permite să stabilească contacte noi, să dezvolte și să consolideze relațiile în cadrul și în afara rețelei, să facă schimb de idei, să obțină noi aptitudini profesionale, să ofere și să primească susținere și consultanță [22].

Creată în luna iunie 2015, **Platforma pentru Egalitate de Gen (mun. Chișinău)** reprezintă o uniune benevolă de persoane fizice și juridice, care are ca scop să faciliteze promovarea egalității de gen în Republica Moldova atât la nivel național, cât și la nivel local. Astfel, pe parcursul anilor 2017-2020, în 8 localități din țară se va desfășura proiectul „Realizarea drepturilor fundamentale ale femeilor în vârstă din Moldova” [23].

d) Dezvoltarea personală a tinerilor, prin: integrarea socială a tinerilor din diferite categorii sociale; implicarea tinerilor în viața socială, economică, culturală; susținerea și promovarea tinerilor talentați; sensibilizarea societății în problemele tineretului și favorizarea procesului de socializare.

Printre cele mai active organizații în acest domeniu se remarcă: Centrul de Resurse pentru Tineret DACIA, AO Tinerii pentru Dreptul la Viață, AO „Moștenitorii”, Institutul de Instruire în Dezvoltare „Millenium”, AO Eco-Răzeni, AO „Perspectiva”, AO Centrul Educațional „Pro Didactica”, școlile și liceele (publice sau private), cluburile de dezbateri, AO „Dezbateri pentru Dezvoltare”, Consiliile școlare ale elevilor, Consiliul Național al Elevilor de pe lângă Ministerul Educației, instituțiile de învățământ superior, Autogovernarea studenților Universității de Stat din Moldova. Totodată, acestea se implică în următoarele activități: elaborarea și implementarea politicilor și strategiilor axate pe îmbunătățirea calității vieții tinerilor; oferirea serviciilor de informare, consultanță și instruire în domeniul dezvoltării personale a tinerilor; implicarea tinerilor în cadrul programelor de schimb de tineret, instruire, conferințe, vizite de studiu etc.

Centrul de Resurse pentru Tineret DACIA (mun. Soroca) implică tinerii în dezvoltarea socială, economică și culturală a comunităților și a țării în ansamblu. Astfel, în cadrul programelor desfășurate pe parcursul anului 2015, precum: „Consolidarea sectorului de servicii prietenoase tinerilor din Republica Moldova”, „Viitorul ales de tineri”, „Diferențele nu sunt obstacole” și „Dialog intercultural”, tinerii au fost implicați în dezbateri publice, sesiuni de informare, ateliere de instruire, acțiuni de salubritate în mun. Soroca, activități distractive (Miss și Mister Soroca, „COMEDY SOROCA 2015”, carnavalul de iarnă), flash-mob-uri etc. Ca rezultat, prin munca de voluntariat a tinerilor s-a reușit să se producă schimbări pozitive prin prisma valorificării potențialului lor în comunitatea locală [24].

AO Tinerii pentru Dreptul la Viață (TDV, mun. Bălți) se ocupă de promovarea și ocrotirea drepturilor tinerilor, inclusiv a celor aflați în situații de risc. În acest sens, anual au loc acțiuni informativ-educative în instituțiile preuniversitare de învățământ privind prevenirea HIV/SIDA, hepatitelor virale B și C, tratamentul tuberculozei, consultații specializate (medicală, socială, psihologică, juridică), expoziții foto, elaborare și distribuire a materialelor informative etc. În municipiu este deschisă Linia informativ-consultativă în problemele HIV/SIDA și ale narcomaniei, la care cetățenii pot beneficia de serviciul de consiliere psihologică și suport informațional.

AO „Moștenitorii” (mun. Bălți) contribuie la integrarea socială a tinerilor din diferite categorii sociale din nordul țării prin oferirea serviciilor de informare, consultanță și instruire. Astfel, printre rezultatele obținute de Organizație pot fi menționate acțiunile desfășurate în s. Duruitoarea Veche/r-nul Râșcani: crearea muzeului satului, a Centrului de informare și educație ecologică, precum și elaborarea unui studiu privind modernizarea sistemului de canalizare și a apei din sat. De asemenea, a contribuit la înființarea eurocluburilor școlare în zona de nord a Moldovei [25].

În calitate de centru educațional-metodic, **Institutul de Instruire în Dezvoltare „Millenium” (mun. Chișinău)** implementează programe și proiecte în domeniul dezvoltării personale, organizaționale și comunitare, contribuind la soluționarea problemelor societății. În cadrul direcției dezvoltare personală, Institutul implică tinerii în programele de schimb de tineret, instruire, vizite de studiu cu scopul de a contribui la consolidarea capacităților lor și de a obține noi experiențe în dezvoltarea personală. De asemenea, „Millenium” defășoară anual ateliere de planificare a carierei tinerilor pentru absolvenții instituțiilor de învățământ pentru a-i orienta mai ușor în domeniul profesional. Iar prin intermediul Programului Dezvoltare Comunitară a oferit suport în elaborarea strategiilor de dezvoltare durabilă a comunităților (Cricova, 2000-2005, 2006-2010, 2011-2015, 2015-2020), a strategiilor de tineret în comunități și raioane ale Republicii Moldova (2007-2009, 2012-2015) [26].

AO Eco-Răzeni (com. Răzeni/r-nul Ialoveni) contribuie la dezvoltarea tinerilor pentru realizarea posibilităților lor intelectuale, sociale și spirituale. În același timp, grupul-țintă, format în principal din tineri, este antrenat în formarea societății civile în Republica Moldova, propagarea cunoștințelor, dar și în soluționarea problemelor educaționale. Activitățile Asociației sunt structurate în programe de incluziune socioprofesională, antreprenoriat social, inițiative ale tinerilor și securitate comunitară. Astfel, în cadrul Programului Antreprenoriat Social activează Întreprinderea socială „Floare de cireș” SRL, care se ocupă de prestarea serviciilor de alimentație publică și cultivarea legumelor ecologice în seră. Acest program de formare profesională antrenează tineri cu dizabilități [27]. De asemenea, în cadrul serviciului de ajutor social „Cantina” din Răzeni, persoanele cu dizabilități, precum și pensionarii cu venituri mici se bucură de prânzuri gratuite livrate la domiciliu.

AO „Perspectiva” (mun. Cahul) este focalizată pe informarea și încadrarea tinerilor în viața socială, economică, culturală, dar și pe sensibilizarea societății în problemele tineretului. În acest sens, Organizația, în parteneriat cu reprezentanții locali din comunitățile de sud ale țării, dezvoltă proiecte locale. Printre acestea menționăm: reamenajarea și infrumusețarea parcului Colegiului Industrial-Pedagogic din mun. Cahul, renovarea parcului din s. Alexandru Ioan Cuza, asigurarea echipamentului de joacă pentru copii din școală (mun. Cahul), amenajarea și dotarea terenului sportiv din s. Andrușul de Jos, dotarea sălii de sport cu echipament sportiv din s. Vadul lui Isac și din s. Larga Nouă, construirea zonei de odihnă din s. Tătărești [28], deschiderea unui centru de engleză pentru elevi în incinta gimnaziului „N.Iorga” din s. Burlacu. De asemenea, desfășoară ateliere de instruire, concursuri de fotografii, traininguri, vizite de studiu în vederea mobilizării tinerilor la nivel local.

AO Centrul „Educațional Pro Didactica” (mun. Chișinău) are drept scop promovarea principiilor unei societăți deschise pentru sprijinirea persoanelor și organizațiilor interesate de învățare și dezvoltare continuă, care să le faciliteze afirmarea personală și profesională și o mai bună integrare într-o societate în tranziție. Iar pentru aceasta Centrul oferă programe și servicii calitative de informare, instruire și consultanță, care sunt axate pe formarea abilităților de învățare permanentă. Beneficiarii direcți ai activităților desfășurate de Asociație sunt cadrele didactice, elevii și studenții din instituțiile de învățământ din țară, iar printre cele mai recente proiecte implementate se numără: Educație pentru pace prin promovarea culturii buneii vecinătăți în clasele primare (iulie-decembrie 2017) [29], Parteneriate pentru calitatea și relevanța învățământului profesional tehnic din Republica Moldova (decembrie 2015-noiembrie 2018) [30] etc.

Școlile și liceele (publice sau private) din țară de asemenea aduc o contribuție colosală în dezvoltarea personală a tinerilor. Pe lângă educația formală pe care o primesc tinerii pe parcursul anilor de studii, acestea oferă diferite oportunități de dezvoltare a capacităților la nivel local (centre de creație, cluburi de dezbateri etc.), precum și posibilități de a participa în cadrul diverselor programe de schimb de experiență, vizite de studiu atât în țară, cât și în străinătate etc. Un exemplu elocvent în acest sens sunt **cluburile de dezbateri** în gimnaziile și liceele din țară. Aceste întâlniri neformale create de către elevii din clasele mai mari sunt de o importanță deosebită în dezvoltarea diverselor abilități: gândire critică, exprimare, analiză, liderism, cooperare, implicare etc. Totodată, ele contribuie la creșterea activismului civic și la promovarea tinerilor activi la nivel local. Astfel de cluburi de dezbateri există în multe instituții de învățământ preuniversitar din Moldova, iar bunele lor practici sunt împărtășite între membrii acestora atunci când se organizează concursuri de dezbateri la nivel regional sau internațional.

Totodată, în scopul dezvoltării inițiativelor comunitare și participării active în viața socială, tinerii au înființat asociații obștești, precum: **AO „Dezbateri pentru Dezvoltare” – Căușeni, Edineț, Orhei, Ștefan Vodă, Comrat etc.** În acest context, sunt create platforme de discuții între tinerii care abordează subiectele ce-i preocupă. Ei își asumă responsabilitatea pentru soluționarea problemelor cu care se confruntă, implicându-se, în același timp, în procesele de luare a deciziilor prin dezvoltarea inițiativelor de tineret.

Consiliile școlare ale elevilor (CȘE) reprezintă un organ de autoconducere și reprezentativ al elevilor. Acestea sunt implicate în identificarea și soluționarea problemelor care îi privesc pe elevi și își desfășoară activitatea în parteneriat cu echipa managerială, cadrele didactice și părinții. Totuși, în majoritatea cazurilor, CȘE nu sunt destul de funcționale, rezumându-și activitatea la chestiuni mai puțin importante și nefiind luate în calcul de echipa managerială sau de orice altă structură din domeniu. Este adevărat că există și consilii puternice, care le oferă elevilor voce, acestea fiind însă centralizate preponderent în capitală. La nivel național, elevii Republicii Moldova sunt reprezentați de **Consiliul Național al Elevilor de pe lângă Ministerul Educației (CNE)**, care este un organ consultativ al ministerului. Printre realizările recente ale CNE se numără elaborarea raportului privind existența și funcționarea consiliilor elevilor în Republica Moldova și sondajul cu referire la disciplinele opționale oferite în instituțiile din țară. În cadrul atelierelor de lucru, CNE prezintă reprezentanților Ministerului Educației problemele identificate în acest context și vine cu răspuns privind actele normative care urmează a fi emise de minister. Totodată, CNE își propune crearea unei conexiuni piramidale între consiliile elevilor din țară, pentru a spori reprezentativitatea elevilor la toate nivelurile de organizare administrativă. Acceptarea unei astfel de forme de organizare va face posibilă consultarea a unui număr mult mai mare de elevi înainte de înaintarea unei poziții din partea lor, acesta fiind scopul primordial al CNE, care este și un mecanism menit să asigure dreptul elevilor la exprimarea opiniei [31].

Instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova oferă șanse de participare la mai multe conferințe naționale și internaționale, seminare, vizite de studiu, care la fel contribuie la consolidarea cunoștințelor și a competențelor profesionale ale tinerilor. Spre exemplu, în cadrul Academiei de Studii Economice a Moldovei activează un șir de structuri neformale care adună tinerii pentru a pune în discuții subiecte de interes comun. Printre cele mai cunoscute sunt: Comisia de Etică, Senatul Studentesc ASEM, Asociația Economisților, Radio ASEM, Incubatorul de afaceri ASEM etc.

Autogovernarea studenților Universității de Stat din Moldova (ASUSM, mun. Chișinău) este organul reprezentativ suprem al tuturor studenților din cadrul Universității de Stat din Moldova, constituit din membrii formațiunilor reprezentative studențești (consiliile studențești ale facultăților USM). Această structură neguvernamentală își atribuie rolul de a încuraja și promova ideile studenților, cele din urma fiind acceptate ca indispensabile în procesul de edificare a viitorului Republicii Moldova. Totodată, se impune stimularea participării studenților atât în activitatea studentască, cât și în procesul de luare a deciziilor și implementarea acestora în cadrul USM [32]. Printre cele mai remarcante activități se numără organizarea edițiilor anuale ale Galei ASUSM, traininguri de instruire, acțiuni de caritate etc.

Concluzii

Evaluarea celor patru funcții specifice ale instituțiilor societății civile în contextul schimbărilor socioeconomice și culturale la nivel local a demonstrat că acestea sunt competente și depun efort colosal în sensibilizarea opiniei publice cu privire la problemele existente la nivel local. Totodată, au fost înregistrate un șir de progrese, însă acestea sunt modeste, în comparație cu așteptările cetățenilor.

Referințe:

1. *Advocacy*. [on-line] <http://www.credo.md/event> (Accesat: 21.04.2014)
2. *Raportul de evaluare a Centrului de Resurse al Organizațiilor Non-guvernamentale pentru Drepturile Omului din Moldova (CReDO)* (Grupul de evaluare: H.Smulder și I.Gutium. Chișinău, 2003. 28 p.
3. *Evenimente realizate*. [on-line] http://idom.md/index.php?option=com_k2&view=itemlist&layout=category&task=category&id=10&Itemid=395&lang=ro (Accesat: 16.06.2016)
4. *Proiecte* [on-line] <http://roma.md/ro/proiecte> (Accesat: 17.06.2016)
5. *Pilgrim-Demo*. [on-line] <http://pilgrim-demo.org.md/ro/%d0%be-%d0%bd%d0%b0%d1%81/> (Accesat: 22.06.2016)
6. [on-line] <http://krorm.ru/deyatelnost.html> (Accesat: 22.06.2016)
7. CAZACU, O. *Migranții moldoveni doresc să dezvolte localitățile de baștină, dar au nevoie de sprijin*. [on-line] <http://stirilocale.md/olesea-cazacu-migrantii-moldoveni-doresc-sa-dezvoltare-localitatile-de-bastina-dar-au-nevoie-de-sprjin.html> (Accesat : 14.10.2017)
8. *Economie*. [on-line] <http://www.viitorul.org/lib.php?l=ro&idc=294&t=/STUDII-IDIS/Economie&> (Accesat: 24.06.2016)
9. *Buletin de promovare a eficienței energetice*. [on-line] <http://www.viitorul.org/lib.php?l=ro&idc=360&t=/PUBLICATII-PERIODICE/Buletin-de-promovare-a-eficientei-energetice&> (Accesat: 24.06.2016)

10. *Inițiative în derulare (IDIS „Viitorul”)*. [on-line] <http://www.viitorul.org/ro/content/ini%C8%9Biative-%C3%AEnderule-0> (Accesat: 16.09.2017)
11. *Raportul anual 2011*. 31 p. [on-line] <http://contact.md/doc/raport.pdf> (Accesat: 22.06.2016)
12. *Raport anual de activitate 2005-2009*. 34 p. [on-line] http://procomunitate.md/assets/files/publicatii/rapoarte/Raport_1_Ro.pdf (Accesat: 23.06.2016)
13. *Raport privind realizarea Planului de activitate al Organizației pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Republica Moldova (2013, 2014)*.
14. [on-line] http://odimm.md/files/rapoarte/Raport%20PA%20ODIMM%202014_fin.pdf și <http://odimm.md/files/rapoarte/RAPORT%20PA%20ODIMM%202013.pdf> (Accesat: 17.06.2016)
15. *Peste 100.000 Euro pentru Afacerile Tinerilor din Republica Moldova* [on-line] <http://jci.md/peste-100-000-euro-pentru-afacerile-tinerilor-din-republica-moldova/> (Accesat: 21.06.2016)
16. *Lista proiectelor*. [on-line] http://www.adrcentru.md/proiecteadr_lista.php?l=ro (Accesat: 18.06.2016)
17. STIMPOVSCII, D. *Cum au devenit Vadul lui Vodă, Vatra și Șoldănești cele mai bogate localități din Republica Moldova*. Publicat pe 27.12.2016. [on-line] <http://moldnova.eu/ro/cum-au-devenit-vadul-lui-voda-vatra-si-soldanesti-cele-mai-bogate-orase-din-republica-moldova-11519.html> (Accesat: 17.09.2017)
18. *Experiența CPD în promovarea egalității de gen*. [on-line] <http://www.progen.md/index.php?pag=proiecte&opa=view&id=116&tip=&y=2011&start=&l=ro> (Accesat: 20.06.2016)
19. *CPD a lansat un nou program de mentorat pentru femei „Inspir-o!”* Publicat pe 13.12.2016 [on-line] <http://www.progen.md/index.php?pag=n2&tip=noutati&opa=view&id=390&l=> (Accesat: 16.09.2017)
20. Activități realizate. [on-line] <http://club50.md/node/3> (Accesat: 18.06.2016)
21. *Ce am realizat? Proiecte și programe*. [on-line] <http://www.gender-centru.md/ro/programm.html> (Accesat: 21.06.2016)
22. *Femeia cu mâini de aur de la Cahul! Cum a inițiat propria afacere cu prăjituri „Ca la mama acasă”*. [on-line] <http://agrobiznes.md/femeia-cu-maini-de-aur-de-la-cahul-cum-a-initiat-propria-afacere-cu-prajituri-ca-la-mama-acasa.html> (Accesat: 21.06.2016)
23. *Asociația Femeilor din Găgăuzia la susținerea proiectului ACED a organizat un seminar privind leadership-ul feminin*. [on-line] <http://aced.md/news/detail.php?id=61> (Accesat: 21.06.2016)
24. *Femeile vârstnice vor fi mai protejate de violență*. Publicat pe 16.09.2017. [on-line] <http://egalitadedegen.md/femeile-varstnice-vor-fi-mai-protejate-de-violenta/> (Accesat: 17.09.2017)
25. *Raport narativ de activitate 2015. Centrul de resurse pentru tineret Dacia*. 28 p. [on-line] http://youthsoroca.md/upload/Foto-pentru-site-V/Foto-pentru-site-VI/Foto_Sesiuni-de-informare_Viitorul-ales-de-tineri/FOTO-SITE/FOTO-SITE-II/RAPORT_NARATIV_DE_ACTIVITATE_2015.pdf (Accesat: 20.06.2016)
26. *Despre „Mostenitorii”*. [on-line] <https://aomostenitorii.wordpress.com/despre-mostenitorii/> (Accesat: 20.06.2016)
27. *Programele existente și serviciile prestate de Institutul „Millenium”*. [on-line] <http://www.millenium.md/programe.htm> (Accesat: 29.09.2016)
28. *Antreprenoriat social*. [on-line] <https://ecorazeni.wordpress.com/antreprenoriat-social/> (Accesat: 20.06.2016)
29. *Raport de activitate*. [on-line] <https://aoperspectiva.wordpress.com/rapoarte/> (Accesat: 20.06.2016)
30. *Educație pentru pace prin promovarea culturii buneii vecinătăți în clasele primare*. [on-line] <http://prodidactica.md/portfolio/educatie-pentru-pace-prin-promovarea-culturii-buneii-vecinatati-in-clasele-primare/> (Accesat: 04.04.2018)
31. *Parteneriate pentru calitatea și relevanța învățământului profesional tehnic din Republica Moldova* [on-line] <http://prodidactica.md/portfolio/parteneriate-pentru-calitatea-si-relevanta-invatamintului-rofesional-tehnic-in-domeniul-tic-din-republica-moldova/> (Accesat: 04.04.2018)
32. URSU, A. *Tot ce trebuie să știi despre funcționarea consiliilor elevilor la noi în țară – de la sala de festivități la Parlamentul European*. Publicat la 19 aprilie 2017. [on-line] <http://diez.md/2017/04/19/tot-ce-trebuie-sa-stii-despre-functionarea-consiliilor-elevilor-la-noi-tara-de-la-sala-de-festivitati-la-parlamentul-european/> (Accesat: 05.04.2018)
33. *Regulamentul de organizare și funcționare al ASUSM*. [on-line] <http://asum.usm.md/statut/> (Accesat: 05.04.2018)

Date despre autor:

Carolina BUDURINA-GOREACII, doctor în științe politice, lector universitar, Facultatea de Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: carolina.budurina@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2406-4212

Prezentat la 29.03.2019